

Співвідношення віри і розуму

Ярослав ШОМА, здобувач освіти

Науковий керівник – Наталя БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доц.
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
“Харківський авіаційний інститут”

Однією з головних проблем філософії була проблема співвідношення віри і розуму. Взаємозв'язок розуму і віри завжди перебував у центрі уваги релігійної філософії. Ці поняття можуть доповнювати одне одного. Якщо у Аристотеля та Платона аспекти цієї проблеми стосувалися гносеологічного (пізнавального) контексту, то уже розпочинаючи від періоду формування християнства як певної укладеної догматичної системи, питання набуло ще й соціально-політичних конотацій: більшість розмірковувань з цього приводу зазвичай необґрунтовано зводились до аналізу відносин суспільних інститутів релігії та науки. Фактично, трансформувались у постановку проблеми суспільної значимості і офіційного статусу: теології (як репрезентанта віри), науки (як репрезентанта рацію) та філософії (як, з одного боку, медіатора суперечки, а з іншого представника, бо не має відповідного інституту рівносильного представництва).

Актуальність постановки проблеми в даний час викликана так званим «антропологічним поворотом» в науці, який прагне знайти певне нове співвідношення між вірою та розумом. Доба постмодернізму намагається відкинути ієрархічність цих взаємовідносин та вибудувати їх за горизонтальним принципом зв'язків. Увага до бачення цієї проблеми в епоху ранньої християнської Церкви виправдана тим, що саме в ті часи ця проблема набувала надзвичайної гостроти, оскільки визначала перспективи суспільного поступу. За твердженням папи Бенедикта XVI, Отці багато чому ще можуть навчити наших сучасників і нинішніх християн, маючи на увазі в першу чергу проблематику взаємовідношення віри і розуму

Для християнського теолога, Августина Аврелія, віра не замінює і не підмінює розумного сприйняття. А навпаки, стимулює і просуває розуміння. Віра – це спосіб згідного розуміння – *cogitare cum assensione* – «мислити із схваленням», саме тому без думки немає і не може бути віри. Віра тут виступає своєрідним цементуванням через максимальне прояснення. На зміну формулі «*credo quia absurdum*» формується позиція, виражена формулами: «*credo ut intelligam*» (вірую, щоб розуміти) та «*intelligo ut credam*» (розумію, щоб вірити). Витоки їх ми знаходимо у книзі Ісаї 7, 9 («А як не вірите, не встоїтеся»), що у Августина звучить як: «розуміння – винагородження віри».

Згадаймо відомий вислів відомого теолога і філософа, Ансельма Кентерберійського «*Вірю, щоб розуміти*». Мислитель віддавав пріоритет саме вірі, а не розуму. Його теза це доводить. Натомість, великий діалектик

середньовічної філософії П. Абеляр на перше місце в процесі пізнання ставив розум. У своїй праці «*Так чи ні*» він писав, що віра, що не просвітлена розумом, не гідна людини, звідси випливає принцип: «*Розумію, щоб вірити*». Відомо, що концепція «схоластичної діалектики» Абеляра була засуджена офіційною церквою як еретична, а книга «*Так чи ні*» засуджена до спалення.

Дана проблема знаходить рішення у філософії італійського філософа Тома Аквінського. Своім завданням він поставив з'єднати філософію Аристотеля із християнською релігією. Тома Аквінський розмежовує "істини розуму" і "істини одкровення", області філософії й області теології. Але оскільки джерелом істини, у кінцевому підсумку, є Бог, то ці істини не можуть суперечити одна одній. Але людський розум обмежений у часі й у просторі, він має справу з явищами об'єктивного світу, тому сфера його судження обмежена і далеко не всі істини одкровення йому підвладні. Але це не означає, що істини одкровення, що не підвладні розумові, протирозумові, вони просто надрозумові. І тому, якщо філософія входить у суперечність з теологією, вона повинна упокоритися і погодити свої висновки з останньою.

Розум і віра покликані вирішувати різні проблеми і не пов'язані один з одним. Ця позиція була представлена в пізній схоластиці. Для глави номіналістів У. Оккама є очевидним допоміжний характер знання по відношенню до віри. З точки зору Оккама, володіння людського розуму і володіння віри не перетинаються і будуть розділені вічно. Він заявляє, що неможливо шукати логічну і раціональну основу для того, що дано вірою в Одкровенні. Філософія у Оккама вже не є служницею теології. Як, втім, і теологія у нього вже є не наукою, а таким собі комплексом положень, пов'язаних між собою вірою.

Підсумовуючи все сказане вище, можна стверджувати, що концепція незалежних один від одного істин, що виникла ще в Середні століття, не витримала перевірку часом. Віра і розум повинні взаємодіяти таким чином, що розум через свої можливості повинний постачати вірі аргументи її правоти, і ця теза стає офіційним принципом взаємозв'язку віри і розуму, релігії і філософії. Розум - це знання, що походять від людей. Віра - це знання від Бога. Розум - це всі знання, що не походять від віри, а віра - знання, що не походять від розуму. Розум і віра у їхньому правильному розумінні не суперечать одне одному. Людина, яка цінує віру, може і повинна цінувати також розум (наприклад, науку). Людина, яка цінує розум, повинна шанувати віру. Зрозуміло, у кожній з форм пізнання своя область компетентності та некомпетентності, але між ними немає непереборних перешкод. Проблема співвідношення розуму і віри в середньовічній філософії показова ще й тим, що дозволить нам з сучасних позицій оцінити свій духовний вибір.

Сучасна людина існує в атмосфері й ментальності страху, викликаного тим, що людський інтелект може бути використані проти неї самої. Понтифік висновує, що протиставлення віри і розуму зрештою має згубні наслідки: розум, позбавлений підтримки об'явлення, втрачає свої найглибші сенс і мету; віра без підтримки розуму стає лише відчуттям і переживанням,

Науково-практичний семінар
«ФІЛОСОФІЯ В АКСІОСФЕРІ ГЛОБАЛІЗУЮЧОГО СОЦІУМУ»

перетворюється на фідейзм і замість «універсального призначення» спадає до рівня міфології або забобон. Тобто віра і розум, теологія і філософія мусять усвідомити і відбудувати свою «глибинну єдність».